

KC
01378 (Ref. Småttryck)

Ex A

H
Hallström

B 753/44

af Jönas Hallström²

D. II.

517
183 v. h. 14
9. 16

Rönung
GUSTAF
Den Förstes
Bedrifter,

Författade,

I anledning af Hans på Riddar-
hus-Örget i Stockholm up-
resta Bild, 1774.

Drebro,
Tryckte hos Johan Pehr Lindh, 1789.

Konung GUSTAF
Den Första.

Konung Gustaf den I. föddes d. 12 Maj
år 1490, på Lindholmen, et Gods
några mil ifrån Stockholm i Roslagen.

Fadren war Riks-Rådet och Ståthåls-
laren öfwer Åland, Eric Johanson Wase
til Riddboholm, och Modren het Cecilia,
Dotter til Herr Måns Carlsson af Eka,
och Konung Carl Knutsons Ensterdotter.

Ut denne Herre war Storflägtad, ut-
gör den minsta bland hans meriter; redan
då han war 9 år gammal, hppade han, un-
der lek med andre Piltar, sådane egenskaper,
dåraf en aning til de Störwerk Gustaf med
tiden skulle göra, och wille därför bortföra
honom med sig til Dannemark som likwål
af Sten Sture den äldre afböides.

Uti sin ungdom war han dels på sin Fa-
ders Gods Råsnås, dels ock uti Sten
Sture den äldres Håf, tils han år 1509
kom til Academien i Upsala, darest på 5 år
han gjorde de största framsteg i studier. Där-
efter antog han tjenst hos Sten Sture
den yngre, och wisade då wid Ståfets be-

stormande och Danska Armeens försking-
rande, wid Dufwenås och Brånkyrka, de
största prof af Hjeltmod.

År 1518, då Konung Christiern Tyran
låg med sin Flotta för Stockholm, och i
anledning af et samtal med Sturen, fick
Gustaf lämte 5 andre förnåme Personer
til gislan, bortförde Tyrannen, emot löf-
ten, tro och åra, dessa sina Gisломån med
sig til Dannemark, och hölt dem där under
en hård och strång bewakning, hwilken lik-
wål för Gustaf så wida lindrades, at han
blef öfwerantwardad åt sin slägtinge Eric
Baner på Kalb, at, til undwikande af det
hårdaste straff, noga aftas och bewaras.
Härifrån bortswingade sig likwål Gustaf,
och fölgde, klädd i Bondefkläder, några Ox-
handlare til Lybeck, hwarifrån han, ehuru
eftersatt af Baner, blef på et skepp öf-
wersatt til Swerige, genom Borgmästaren
Niils Bröms bearbetande. Detta skedde år
1520, då han landsteg wid Calmar, för-
manandes Besättningen därstädes til trohet
emot Fäderneslandet; men hade därföre så
när blifwit af Tyska Soldaterne ihjälslagen.
Reste så därifrån öfwer skogar och moras
genom Småland och Östergöthland, til sin
Swåger Joackim Brabe på Tärna i Sö-
der.

dermanland; hwarifrån han sedan begaf sig til sit Fädernes Gods Råfsnås, wid Mariefred. Wi lemne honom nu där, och påminne oss hwad emedlertid hände i Sverige.

Medan Gustaf war så fångslad, lössluppen och åfventhyrad, skedde de faseligaste hwälfningar i hans fåra Fädernesland. Sturen dog, Adelen war öense, Danska Armeen bröt in, hot och löften därade de stora at böja deras nackar under Danska Ofket; Christiern blef Sveriges Konung, Sveriges Tyrän och Bödel. Emot alla Edeliga Löften och Försäkningar, uprättade han strax efter sin Kröning en Blods-Rätt, som, under sken at werkställa en Påwens bandlysning, skulle til döden döma de förnämste och mäktigaste Personer i Riket. Den öfwerdådiga Erke-Bisshopen Gustaf Trolle war Aetor, och de blodtörstigaste Danske Andar blefwo Domare. Domen utföll den 7 Nov. 1520, och Executionen skedde dagen därpå. Alla Stadsens Portar woro tillslutne, och alla Inwånare, wid lifsstraff tillsagde at hålla sig inom sina hus. Wakt sattes på alla gator, och Fältstycken planterades närmast omkring Stor-Torget, där Blodbadet skulle ske. Alla Fångarne upställes i en spetsgård: Christiern stälde sig

fielf i et fönster wid Burspråket, som war en
 utbyggnad åt Torget på gamla Rådhuset,
 beläget emellan Storkyrkan och Stor-Tor-
 get; där han hade en utsigt som smickrade
 han grymma hjerter. Danska Riks-Rådet
 Lycke började Skådespelet med et Tal til
 Menigheten, den han förmante at ej försträ-
 kas af det straff som de inneslutne klabbund-
 ne Fångar nu skulle undergå, och hwartil
 de gjorde sig så skyldiga, dels igenom deras
 förgripelser emot (det Mädeliga Trollet) Tro-
 len, dels igenom et Förråderi de skulle haf-
 wa förehaft emot Konungen, medelst frut
 utlagt under Stockholms Slott. Dese be-
 skyllningar wederslades med mycken styrka och
 frimodighet af Biskop Vincentz ifrån Skå-
 ra, som til slat ropade på Guds hämnd, och
 förmante Swenske Män, at i tilkommande
 tider wara aktsamme om sin frihet och wäl-
 färd. När flere af Fångarne åsken wille
 tala, gaf Konungen teken at börja Blodba-
 det. Biskoparne begärade at få anamma
 Sacramentet och låta Bichta sig, men det
 afslogs, förmodeligen i affigt at forplanta
 deras straff och plågor i ewigheten. Claes
 Bilde bar fram bödelsswärdet och tog emot
 hwars och ens Guldkådior och Ringar, som
 skulle fram til Stupstücken; Fångarne upro-
 pades i ordning af Biskopen Didric Slag-
 höf.

höt och halshöggos af Georg Zaffman. Biskoparne Matths i Strengnäs och Vincenz i Skara blefwo de förste Blodoffer; Därefter fölgde Eric Abrahamson Lejonhufwud, Eric Johanson Wase, Konung Gustafs Fader, och de öfrige af Rådet. Sedan kom ordningen til Stadsens Magistrat och de förnämsta af Borgerskapet. De aflifwades Tjenare måste äfwen umgälla deras Herrars oskuld; somlige blefwo lefwande upskurne, eller på andra ohytteliga sätt till döds marterade; andre ryktes ifrån hästarna där de kommo ridandes, och hängdes samma stund med stöfkor och sporrar, utan ransafning och dom. De omkringstående, som af medlidande greto, suckade och jämrade sig, blefwo strax framdragne och mördade. En wid namn Magnus Johannis blef aflädd, och lefwande fästad wid et kors; då han ropade på en förskräckelig hämnd, lät Tyrannen affståra hans = = = och söla honom med uti ansigtet, samt sedan skära hål på hans sida, med handen utslita hjertat och slå honom i ansigtet. Torget blef på en kort stund upfylldt af döde kroppar, som flöto i blod, och Stadsens gator woro på samma sätt öfwer alt rödfärgade. Man hörde de omkringståendes flagan och suckar sammanblandade med de mordiska Krigsknektarnes faseliga

eder och skriande. Tyrannen rådd, at någre af dem han ämnat til döden måtte hafwa i husen stungit sig undan, gaf Knektarne lof at ströfwa fring Staden; alle som då word så olycklige och mötte desse rasande och wildsinte människor, blefwo nederstötte. Männerne mördades i deras egne hus. Husstrurne måste ibland undergå både wäldtägt och mord. Barnens knäfall, tårar och skri frälste intet lif. Då ryktet här om lupit fring Malmarne, sökte Folket fåfångt at frälsa sig utom Staden, hwars alla Portar woro med stark wakt besatte; och gömde sig därför uti källare och dälde wråar, at undkomma faran; hwilket, så snart Tyrannen förspordt, lät han på alla Sorg och gator upläsa ei Tilgiftsbref, uti hwilket, allom dem som öfwerblifwit, fred och säkerhet lofwades. De lättrogne kröpo fram utur sina gömmor, och blefwo i det samma mördade. De resande, som ei hade minsta kunskap här om, släpades af hästarne i Galgen. De mördades kroppar lägo på tredje dagen qwar; hwarefter större delen förbrändes där nu Catharina Kyrka står; Riksföreståndarens Enke-Fru Christina Gyllenstjerna blef och icke skonad; hon kallades för hans Thron, och fick wälja at antingen brännas, dränkas eller lefwande begrafwas. Andre fruntimer

timer blefwo twungne at sielfwe sy de sleskar, hwari de skulle dränkas. Alla blefwo omsider förde fångslige til Dannemark, där de fläste förgingos i underjordiska Fångelserum, af köld, hunger och wanskötsel. Konung Gustafs Moder och Syster måste i synnerhet, på detta sättet umgälla sin Sons och Brors billiga upresning. Några få, i hemlighet bistådde af hans Drottning och Severin Norrby, blefwo wid lif, och kommo efter någre år hem igen. Men det war ej nog för Tyrannen at utöfwa sin grymhet emot de lefwande, han skulle ock anfalla de döda uti deras grifter: Riksföreståndarens döda kropp lät han upgrafwa, rusade til, och bet uti honom; och lät sedan honom huggas i stycken, hwilka han sände omkring i alla Orter af Riket. Den lilla Sturen, hwilket något för sin Fader war affomnad, upgrofs likaledes utur sin graf, och kastades ut ibland de mördades kroppar at förbrännas. Christiern lät ock afsända Ordres til sina kreatur i Finland, at äfwen därstädes flitigt bruka Bilan.

Efter detta faseliga Blodbad antrådde Tyrannen sin Ericsgata, och med det samma återresan til Danmark. Men hwar han kom, bådade hans ankomst fasa och förskräckelse.

felse. Mord och barbari fölgde i hans fotspår. I stället för Nreportar lät han upresa Galgar wid vägarne, i alla Städer, och wid hwar Länsmans gård: han brände Städer, Byar och Gårdar, där han framfor: han dränkte, mördade och hängde; han korsfäste, rådbräkade och steglade folk, blott för ro och ögonlust, utan at minsta brott eller förseelse finnes nämnd i Historien.

Når Gustaf uti Råsnås fick säkre underrättelser om det nyss beskrefne faseliga Stockholms Blodbadet, hwaruti äfwen hans Faders och Slägtningars blod runnit, uprördes alla hans lifsandar, och hans ögon flöts af tårar; Han såg sig nu i hast utan Anhörige och Wänner; utan all hielp, omgifwen af fiender, trolöshet och fruktan, et utsedt offer til döden: större Penningesummor satte på hans hufvud; Men just därföre fördubblade han sin frimodighet at med alla krafter kufwa sin olycka. Han wiste at Dalkarlarne woro et stridbart och om sin frihet ganska ömt Folkslag; deras hielp sökte han därför, sedan hans Slägtningar och Attstore Män förut gifwit honom affslag. Han kom om Andersmåhan til Falun: där affklippte han sina hår på Dalkarstwis, tog en trind Datt, stackot Wallmars tröja, och en Dra
på

på axlen, lika som han sökte arbete. Sin första tjänst tog han på en gård i Wika Söfn, Nandhyttan benämnd, hos en förmögen Bergsman Anders Persson, på hvars Loge han tröskade för dagspenning. Hans Medarbetare war isynnerhet en Piga, tyckte så wäl af hans anlete som af en under Jaellan framskymtande Silkes-frage, at han måtte wara af högt Stånd; yppade det för Husbonden, som straxt tog sin nya Arbetare af sidas, och kände igen honom, från den tiden de wistats i Upsala. Gustaf uptäckte för honom sit upsåt. Anders Persson försäkrade honom om sin beredwillighet, så snart möjligheten yppades; men rådde honom, för de bland Folket upkomne mistänkar skull, at emedlertid begifwa sig tådan. Gustaf gaf sig så härifrån til en Adelsman Arent Persson Öhrnslyckt på Ornås, yppade för honom sin afsigt, som den andra då laddes gilla; men for strax bort, för at öfwerantwarda Gustaf Danskarne i händer: hwilket när Fruen i huset mistänkte, gaf hon Gustaf Häst och Gläde, at strax begifwa sig därifrån. Således undslapp han den Förrådaren, och for til en Kyrkoherde i Stwerdsjö, som gömde honom några dagar; och för den starka efterspaningen skull, förde honom ifrån sig til en Krönoshytt, Swen Elsson i

Isala By, som tillika med hans hustru wi-
 sade sin olyckelige flygting de trognaste tjen-
 ster: En gång, då han stod i deras stugu i
 sina wanliga Drängkläder, inkommo de
 Danske utskickade, och efterfrågade honom,
 med stor håstighet: Skytten gjorde sig okun-
 nig, och Hustrun, at betaga dem all mis-
 tanka, gaf Gustaf et slag med en Bröd-
 spade, bannandes honom för det han stod
 fåfång, och ei redan war ute på Vogen med
 de andre Drängarne. Gustaf gick då ut
 til sit arbete; och undwel mistanken; Swen
 Elsson kunde likwål ei tro sig förr än han
 fick sin Gäst bort, förde honom i et Halm-
 lass up til Warnås i Rättwifs Sökn: de
 Danske höllo wagt wid åtskillige Pass: en
 af dem stack genom halmlasset med et spjut,
 och träffade benet så hårdt, at blodet bör-
 jade synas på wägen; Men för at betaga
 alla mistankar därpå, skar Skytten hästen
 i benet at det blödde. Sedan började
 Gustaf uppenbarligen wisa sig, och hölt för
 Allmogen et högst bewefeligt tal, hwarwid
 han sielf utbrast i en flod af tårar, och Me-
 nigheten sårlade fram deras medömkan; men
 som ingen öfwerenskommelse ändå kunde
 träffas, beslöt han at aldeles öfwergifwa
 Riket, gaf sig och werkeligen på wägen,
 sedan han förut gömt sig några dagar hos
 Bon-

Bonden Matts Larsson i Tomtgården. Men Gustafs Tal drabbade diupare uti Allmogens hierta än han trodde: ty just som han war bortwefen, kom et Danskt parti af 100 man dit rufandes, anförde af 2:ne Swenske Adelsmän, (af hwilka den ena het Zästhuswud); då Allmogen skockade sig, angrep och slog Fienderna wid Skottmyra, stormade sedan til Mora Prästegård, uppslog Portarne, och hade mördat alla Danskar där funnos, om de ei frälst sig med Bøner och Försäkningar, at icke tilfoga Gustaf det minsta men. Sedan Allmogen således utan Anförare börjat Rikets och Gustafs räddning, framkom en gammal behjertad Man, som tjent både under Sturens och Gustafs anförande, och het Lars Olofson, han berättade utförligen om Blodbadet, och huru Tyrannen tänkte under sin Eriksgata hugga en hand och en fot af hwar Bonde; och så snart han fick höra Gustaf af dem nämnas, beklagade han dem som bortsläppt en så dugtig Anförare; de affärdade då Skidlopare, som hunno up Gustaf i Lima Sökn, på wägen til Norrige, och hämtade honom tillbaka til Mora, där Allmogen swor honom Tro: och Guldhhet. Han intog därpå Falun, där Tyrannens anhängare fångs-
lades

lades, främmande Kram-Bodar upplögos, Konungens Ufrad indrefs, och penningarne deltes ibland Manskapet, som Befaldning. Inom en kort tid därefter fant han sig i Spetsen för 300 raske och stridbare Krigsmän. Helsinge- och Gestrikeland fogade sig ock til Gustaf, oaktadt alt Trollens motarbete. 6000 Man anförde af Biskoparne Jöns Beldemacke och Didrick Slaghöf, blefwo wid Brunnebäck af Gustafs folk slagne och förskingrade. Gustaf underlåt ock icke at öfwa sin Armee i alla nödige Krigsrörelser, Swängningar och Handgrep; förbättrade deras Spiut, til afhållande af fientliga Cavalleriet, samt lärde dem på et bättre sätt smida deras Pilar; redan den 23 April 1521, har Armeen vuxit til 15900 Man, då han undergick en allmän Munstring. Nu blef ock godt efter Anförare, sedan Rikets Adels framkom allestäds ifrån, för at göra lyckan sällskap. Därpå fick fienden stryk, nästan anlestad: Wästerås, Upsala och flere betydliga Orter blefwo belågrade och intagne, och Segerwinnaren flyttade sina Fanor ända til Brunkeberg i Stockholm, hwars belägring då äfwen börjades. Ständerne sammankallades til Wadstena d. 4 Augusti. Endel af Adelen wille ej dit, emedan deras af-

und